

OD 15 MINUTA ŠUTNJE DO GENERALNOG ŠTRAJKA – STUDENTSKI POKRET U SRBIJI 2024./2025. KROZ OKVIR TEORIJE MOBILIZACIJE RESURSA

FROM 15 MINUTES OF SILENCE TO A GENERAL
STRIKE – STUDENT MOVEMENT IN SERBIA THROUGH
THE LENS OF RESOURCE MOBILIZATION THEORY

Tamara Krešić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb
2. godina diplomskog studija sociologije
tamarak1201@gmail.com

Sažetak

Rad analizira studentski pokret u Srbiji koji je započeo nakon urušavanja nadstrešnice na željezničkom kolodvoru u Novom Sadu 2024. godine zbog čega je poginulo 15 (kasnije 16) osoba. Kroz teoriju mobilizacije resursa (Edwards i McCarthy, 2004), rad istražuje kako su studenti uspjeli mobilizirati različite resurse (moralne, kulturne, ljudske, materijalne i društveno-organizacijske) kako bi pokušali ostvariti svoje zahtjeve. Pokret je započeo simboličnim akcijama poput *Zastani Srbijo*, a metode su potom prerasle u blokade fakulteta i ideju generalnog štrajka. Kroz strategije samoprodukcije, agregacije i prisvajanja resursa te pokroviteljstva, studenti su nadomjestili nedostatak institucionalne podrške i financijskih sredstava. Rad naglašava kako je pokret uspio povezati lokalne zahtjeve sa širim društvenim pitanjima, poput borbe protiv korupcije i neoliberalnih politika te na taj način mobilizirati širu javnost. Zaključno, studentski pokret u Srbiji predstavlja primjer kako pokret strateškom mobilizacijom resursa može prevladati strukturne prepreke i osigurati svoju dugotrajnu otpornost.

Ključne riječi:

studentske blokade, studentski pokret, društveni pokret, generalni štrajk, teorija mobilizacije resursa, Srbija

Abstract

The paper analyzes the student movement in Serbia that emerged following the collapse of a railway station canopy in Novi Sad in 2024, which resulted in 15 (later 16) fatalities. Using the resource mobilization theory (Edwards and McCarthy, 2004), this study explores how students successfully mobilized various resources (moral, cultural, human, material, and socio-organizational) trying to achieve their demands. The movement began with symbolic actions such as *Serbia, stop* and evolved into university blockades and an idea of general strike. Using strategies such as self-production, patronage, aggregation and co-optation of resources, students compensated for the lack of institutional support and financial resources. This paper emphasizes how the movement managed to connect local demands with broader social issues, such as the fight against corruption and neoliberal policies, mobilizing wider public support. In conclusion, the student movement in Serbia exemplifies how movements can overcome structural obstacles and ensure its long-term resilience with strategic resource mobilization.

Keywords:

student blockades, student movement, social movement, general strike, resource mobilization theory, Serbia

Uvod

Početak studenog 2024. godine srušila se netom obnovljena nadstrešnica na željezničkom kolodvoru u Novom Sadu uslijed čega je smrtno stradalo 15 osoba (kasnije je i 16. žrtva podlegla ozljedama).¹ Navedena tragedija mobilizirala je građane Srbije te otvorila prostor za artikulaciju šireg društvenog nezadovoljstva, pri čemu su studenti preuzeli vodeću ulogu u organizaciji prosvjeda. Prve akcije imale su simbolički karakter, poput protestno-komemorativne akcije *Zastani Srbijo*, sazvane u ime inicijative ProGlas i dijela opozicijskih stranaka, u kojoj su uključeni građani na 15 minuta zaustavili svakodnevne aktivnosti i blokirali prometnice, čime su se solidarizirali s obiteljima žrtava i ukazivali na odgovornost nadležnih institucija (*AJS Magazin*, 1.2.2025). Ove simbolične geste bile su ključne u privlačenju pažnje šire javnosti i stvaranju zajedničkog osjećaja odgovornosti te su ubrzo prešle na konkretne akcije koje su potaknule širu mobilizaciju. Upravo korištenjem taktičke strategije blokiranja prometnica, prosvjedne aktivnosti premještena su s manje vidljivih fakultetskih prostora na šire javne površine čime je napravljen značajniji pomak u mobilizaciji. Budući da vlast nije preuzela odgovornost za pad nadstrešnice, studenti su u znak protesta organizirali 24-satne blokade fakulteta u gradovima širom Srbije, čime su paralizirali ključne obrazovne institucije i skrenuli veću pozornost na svoje zahtjeve (*Srednja.hr*, 20.12.2024). Osim navedenog, blokade su ukazivale na ključne društvene probleme poput sistemske neodgovornosti, korupcije i nedostatka socijalne pravde zbog čega su uspjele mobilizirati širu javnost te su se nakon tri mjeseca intenzivirale u poziv na generalni štrajk koji se održao 24. siječnja 2025. (*Al Jazeera Balkans*, 24.1.2025). Preobrazba prosvjeda, od simboličnih inicijativa do organiziranih blokada i generalnog

¹ Rad se primarno fokusira na period od 22. studenoga 2024., kada su studenti započeli blokade nakon incidenta u kojem su prosvjednici napadnuti do 24. siječnja 2025., kada je održan generalni štrajk koji, iako nije doveo do potpune paralize sustava, predstavlja važnu kulminaciju mobilizacije i pokazatelj je šire društvene podrške pokretu. Unatoč tome, u radu su navedeni i pojedini primjeri djelovanja studentskog pokreta i nakon 24. siječnja 2025. kako bi se podrobnije analiziralo resurse koje pokret koristi pri svom djelovanju.

štrajka, može se objasniti teorijom mobilizacije resursa. Studentski pokret u Srbiji uspio je prepoznati i iskoristiti dostupne resurse unatoč ograničenoj institucionalnoj podršci i financijama. Korištenjem strategija poput samoproizvodnje, agregacije i prisvajanja resursa te pokroviteljstva (Edwards i McCarthy, 2004) studenti su uspješli mobilizirati ključne resurse i proširiti doseg svojih akcija. Na taj način povezali su lokalne zahtjeve sa širim otporom neoliberalnim politikama koje oblikuju društvene i ekonomske odnose u regiji. U radu se koristi teorijski okvir mobilizacije resursa kako bi se analizirali organizacijski kapaciteti, dostupni resursi i strategije njihova upravljanja unutar studentskog pokreta u Srbiji te se pružio uvid u načine na koje pokret uspijeva održati kontinuitet djelovanja unatoč institucionalnim ograničenjima.

1. Kratak pregled teorija društvenih pokreta

U sociološkoj teoriji društvenih pokreta razvijali su se različiti pristupi koji nastoje objasniti uvjete nastanka, dinamiku i učinke kolektivne akcije, svaki polazeći od različitih pretpostavki o društvu, akterima i promjeni. Rani pristupi krajem 19. i početkom 20. stoljeća, osobito radovi Gustavea Le Bona i Gabriela Tardea, tumačili su kolektivno djelovanje prvenstveno psihološki, kao iracionalnu i emotivnu reakciju gomile, čime su društveni pokreti percipirani kao prijetnja društvenom poretku. Do 1960-ih godina dominiraju dvije paradigme: (1) marksizam koji društvene pokrete shvaća isključivo kao instrumente klasne borbe kroz koje potlačene klase pokušavaju promijeniti odnose proizvodnje i društveni poredak te (2) strukturalni funkcionalizam koji pokrete vidi implicitno negativno, smatrajući da narušavaju koherentnu društvenu strukturu te predstavljaju prijetnju društvenom poretku (Mesić, 1998). Do promjene dolazi sredinom 20. stoljeća razvojem teorije kolektivnog ponašanja koja objašnjava da je upravo osjećaj nezadovoljstva ili napetosti među članovima društva preduvjet za njihovo kolektivno djelovanje (Smelser, 1963). Iako uvodi psihosocijalne faktore, ova teorija društvene pokrete i dalje sagledava prvenstveno kao reakciju na akumulirane tenzije u društvu, a ne kao rezultat svjesno

oblikovanih kolektivnih strateških akcija. Pravi teorijski zaokret nastupa 1970-ih razvojem teorije mobilizacije resursa (npr. McCarthy i Zald, Oberschall), koja društvene pokrete analizira kao racionalne organizacije koje djeluju u kompetitivnom okruženju, koristeći resurse (ljudske, materijalne, moralne, organizacijske, kulturne) i mreže. Ova teorija oslanja se na Olsonov racionalno-ekonomski model djelovanja (1965) i ideju da uspješnost pokreta ovisi više o resursima i organizacijskoj strukturi nego o masovnom nezadovoljstvu kako su to prethodne teorije objašnjavale. Istovremeno se u Europi oblikuje škola novih društvenih pokreta (npr. Touraine, Habermas) koja stavlja naglasak na kulturne i identitetske dimenzije mobilizacije, pravi razliku između „starih“ (radničkih, klasnih) i „novih“ (ekoloških, feminističkih, mirovnih) pokreta i smješta mobilizaciju unutar civilnog društva (Inglehart, 1977). Od 1980-ih nadalje razvija se političko-procesna analiza ili teorija oportuniteta političkih struktura (npr. Tilly, Tarrow, McAdam) koja naglašava da društveni pokreti nastaju i djeluju unutar konkretnih političkih i strukturnih uvjeta te da je njihova pojava racionalna, strateška i ovisna o političkim prilikama (*engl. political opportunity structures*). Prema ovom pristupu, pokreti se ne javljaju kada je frustracija najveća, nego kada se ukažu prilike za djelovanje, npr. kada dođe do promjene u političkom vodstvu, poveća se prostor za slobodu govora ili kada institucije pokažu spremnost da saslušaju zahtjeve građana i podrže njihove inicijative.

2. Teorija mobilizacije resursa

Studentske blokade u Srbiji u ovom će radu biti objašnjene korištenjem teorije mobilizacije resursa koja ističe da je uspjeh društvenih pokreta usko povezan s dostupnošću resursa i njihovim strateškim korištenjem (Edwards i McCarthy, 2004). Za razliku od teorija koje kolektivnu akciju objašnjavaju prvenstveno kao spontanu reakciju na frustraciju ili društvene tenzije, navedena teorija polazi od pretpostavke da su resursi poput ljudskog kapitala (rad, vještine, znanje), moralnih resursa (legitimitet i podrška), kulturnih resursa (taktike, simboli, repertoari djelovanja) i organizacijskih

mreža nužan preduvjet za uspješno organiziranje, djelovanje i učinak društvenih pokreta. Ključna pretpostavka ove teorije jest ideja da navedeni resursi nisu ravnomjerno raspoređeni unutar društva, nego su njihova distribucija i dostupnost strukturirane kroz postojeće odnose moći. Skupine koje uživaju povlašteni društveni, ekonomski ili politički položaj imaju znatno bolje uvjete za pristup resursima, upravljanje organizacijom i utjecaj na javni diskurs. Suprotno tome, marginalizirane skupine često nemaju pristup navedenim resursima, što otežava njihovu sposobnost djelovanja, čini ih ovisnima o vanjskim savezničkim strukturama i povećava ranjivost na institucionalne pritiske. Ranije verzije teorije mobilizacije resursa fokusirale su se na ulogu vanjskih izvora, posebno financijskih, te su pretpostavljale da su resursi neutralno prisutni u društvu i jednako dostupni svim akterima, često zanemarujući unutarnju dinamiku pokreta. Međutim, noviji pristupi naglašavaju neravnomjernu raspodjelu resursa u društvu i analiziraju kako pokreti razvijaju alternativne strategije pristupa resursima koji mogu uključivati interne i eksterne izvore uključujući vlastitu mrežu članova, suradničke organizacije i donatorsku podršku (Edwards i Gillham, 2013). U tom kontekstu, posebno je zanimljivo analizirati studentski pokret u Srbiji, čiji su pripadnici, iako ne pripadaju društveno ili ekonomski privilegiranim slojevima, uspjeli mobilizirati ključne resurse i nadoknaditi vlastite strukturne nedostatke oslanjajući se na alternativne strategije agregacije resursa (Edwards i McCarthy, 2004).

2.1 Moralni resursi – legitimitet pokreta i podrška javnosti

Moralni resursi odnose se na legitimitet, solidarnost i podršku javnosti te omogućuju društvenim pokretima stjecanje političkog utjecaja (Edwards i McCarthy, 2004). Obično potječu izvan društvenog pokreta, od vanjskih aktera poput uglednih pojedinaca, slavnih osoba, akademske zajednice ili nevladinih organizacija, ali ih pokreti mogu i sami graditi kroz dosljedne, nenasilne i etički opravdane strategije. Međutim, ovisnost o vanjskoj podršci čini ih ranjivima pa njihov dugoročni uspjeh ne ovisi samo o tome hoće li podršku dobiti, već i o tome kako će ju održati – idealno kroz vjerodostojnost, transparentno i dosljedno djelovanje te sposobnost da se pokret moralno pozicionira unutar šire javnosti.

Studentski pokret u Srbiji započeo je građanskom akcijom *Zastani Srbijo* organiziranom nakon urušavanja nadstrešnice na željezničkoj stanici u Novom Sadu, pri čemu je život izgubilo 15 osoba dok je, nakon 4 mjeseca, ozljedama je podlegla i 16. žrtva (*AJS Magazin*, 1.2.2025). Ova simbolična akcija šutnje u 11 sati i 52 minute, koja predstavlja točno vrijeme pada nadstrešnice, privukla je pažnju javnosti i emotivno povezala građane sa žrtvama nesreće. Ovim početnim načinom djelovanja pokret je istaknuo pitanje odgovornosti nadležnih institucija i ukazao na dublje probleme sistavne korupcije i netransparentnosti u vođenju javnih projekata te su prosvjedi poprimili širu dimenziju. Tako je djelovanje pokreta prerاسlo iz simboličnog u djelovanje pogonjeno širim društvenim nezadovoljstvom. Građani su uvidjeli da tragedija nije izolirani slučaj nego dio šireg obrasca nesavjesnog upravljanja javnim sredstvima, netransparentnih infrastrukturnih projekata i nedostatka institucionalne odgovornosti te su isticali i druge primjere koji simboliziraju pogodovanje stranim investitorima na štetu javnog interesa poput priprema za EXPO 2027. (*O21.rs*, 10.6.2025), osobito kroz ubrzanu i netransparentnu prenamjenu gradskih prostora, uklanjanje zelenih površina i pokušaje rušenja kulturno-povijesnih objekata poput zgrade Generalštaba (*BBC News na srpskom*, 23.3.2025), Savskog mosta (*Slobodna Evropa*, 20.10.2024) te Beogradskog sajma (*Danas*, 24.1.2025). Time je dodatno naglašena ranjivost nacionalnih interesa i sigurnosti građana pod pritiskom transnacionalnog kapitala. Kroz artikulirane zahtjeve za transparentnošću i odgovornošću pokret je uspješno prepoznao i mobilizirao šire građansko nezadovoljstvo čime je dodatno ojačao svoje moralne resurse i proširio legitimitet izvan studentskih krugova.

Osim toga, ključan trenutak koji je dodatno ujedinio pokret bio je fizički napad na studente od strane pripadnika vladajuće stranke tijekom jedne od blokada prometnica 22. studenog 2024. (*Slobodna Evropa*, 5.2.2025). Napad je stvorio osjećaj nepravde i zajedničkog neprijatelja u vlasti te se društvo jasno podijelilo na „nas“ – aktiviste i građane koji se bore za pravdu i „njih“ – građane bliske vlasti i korumpirane elite. Neposredna reakcija uslijedila je tri dana kasnije kada su studenti Fakulteta dramskih umetnosti (FDU) blokirali navedeni fakultet (*Slobodna Evropa*, 26.11.2024) što je djelovalo kao pokretačka iskra koja je pokrenula lančanu reakciju te su se bloka-

de ubrzo proširile i na druge fakultete. Do kraja studenog studenti su blokirali gotovo sve državne fakultete u Srbiji jasno iznoseći svoje zahtjeve od kojih je svaki bio uspješan u mobilizaciji određenog dijela javnosti, a obuhvaćali su otvaranje dokumentacije o rekonstrukciji stanice, pravnu zaštitu za uhićene prosvjednike, odgovornost za napadače studenata na FDU-u te povećanje javnog financiranja državnih fakulteta (*Podrži studente*, n. d). Navedeni zahtjevi jasno ukazuju na dublje društveno-političke uzroke nezadovoljstva povezane s tranzicijom i neoliberalnim reformama u Srbiji.

Neoliberalne reforme, koje su vlasti provodile posljednjih desetljeća, dovele su do koncentracije moći u rukama uskog političkog i ekonomskog kruga povezanog s vladajućim elitama. Prema izvještaju MMF-a, tranzicijski proces u Srbiji obilježili su liberalizacija cijena i trgovine, snažno oslanjanje na priljev stranih direktnih investicija, smanjenje javnih ulaganja kroz mjere fiskalne konsolidacije te trajne slabosti regulatornih i pravosudnih institucija (IMF, 2012). Takvi procesi otvorili su prostor za korupciju, nerazmjernu kontrolu nad javnim resursima i selektivnu primjenu zakona, potvrđujući Harveyevu tezu da neoliberalna država ne djeluje kao neutralan arbitar tržišne logike, već selektivno intervenira u korist financijskog sektora, velikih korporacija i političkih elita, dok istodobno razgrađuje socijalne politike i radnička prava (Harvey, 2005). Posljedice takvog modela u Srbiji jasno su vidljive u netransparentnom procesu privatizacije nakon 2000. godine koji je, kako ističu Upchurch i Marinković (2011), proizveo „divlji kapitalizam“ obilježen klijentelističkim praksama, slabljenjem sindikalne zaštite i snižavanjem radničkih prava. Na diskurzivnoj razini sličan obrazac prepoznaje Mikuš (2015, str. 211-212, 222-223), pokazujući kako je retorika predsjednika Vučića o „rasipnom i korumpiranom javnom sektoru“ služila kao moralno opravdanje rezanja javne potrošnje, smanjenja plaća i restrukturiranja čime su neoliberalne politike prikazane kao pravedne i neizbježne. U takvom okviru političke elite ne koriste institucije kao neutralne organe pravde i upravljanja, već kao instrumente za održavanje vlasti i interesnih mreža, što je dodatno potkopalo povjerenje građana u vlast. Studenti svojim zahtjevima za transparentnošću, pravnom zaštitom i odgovornošću zapravo osporavaju upravo ovaj model upravljanja te tako njihova borba nije samo protiv pojedinačnog događaja, nego protiv sustava koji omogućuje i reproducira ove nepravde.

Poseban značaj ima i zahtjev studenata za povećanjem financijskih sredstava za državne fakultete jer time pokret naglašava obrazovanje kao temelj društva i suprotstavlja se pritiscima neoliberalnih politika koje favoriziraju privatizaciju i komercijalizaciju obrazovanja. Studenti i prosvjetni radnici, koji su im se pridružili (*Al Jazeera Balkans*, 14.1.2025), ustraju u uvjerenju da obrazovanje mora ostati javno i dostupno svima, budući da njegovo podvođenje tržišnoj logici vodi slabljenju društvene pravde i jednakosti. U tom smislu, ulaganje u javno obrazovanje prepoznaje se kao način jačanja kritičke svijesti, društvene kohezije i demokratske participacije, a to su sve vrijednosti koje pokret postavlja u središte svoje borbe.

Ovi konkretni zahtjevi okupili su široku bazu podrške, od stručnjaka i nevladinih organizacija do šire javnosti, pokazujući da se radi o zahtjevu za sustavnim društvenim i političkim promjenama, a ne samo o reakciji na pojedinačne događaje. Pokret je tako gradio svoje moralne resurse uključivanjem različitih društvenih skupina i širenjem djelovanja izvan studentskih okvira. Pozivom radnicima, poljoprivrednicima i akademskoj zajednici da im se pridruže, studenti su pokazali da njihova borba nadilazi sektor obrazovanja (*Nedeljnik*, 27.2.2025). Takva solidarnost s drugim društvenim grupama dala je pokretu dodatni legitimitet i težinu društvene odgovornosti.

Bitno je navesti da je jedan od ključnih čimbenika očuvanja moralnih resursa bila jasna distanca studentskog pokreta od političkih stranaka. Studenti su od samog početka bili svjesni da bi povezivanje sa strankama moglo ugroziti vjerodostojnost pokreta u očima javnosti. U društvu poput srpskog, u kojem dominira nepovjerenje u institucije i političke elite², svako povezivanje s političkim strankama moglo bi biti shvaćeno kao pokušaj instrumentalizacije građan-

² Empirijski podaci potvrđuju visoku razinu nepovjerenja u institucije i političke elite u Srbiji. Studije pokazuju rašireno nepovjerenje u predstavničke institucije i politički sustav (Džunić i sur., 2020), kao i postojanje „društva niskog povjerenja“ obilježenog socijalnim i institucionalnim nepovjerenjem (Drndarević & Protić, 2020). Najnoviji podaci dodatno ukazuju na pad povjerenja – BTI izvještaj za 2024. navodi 31% povjerenja u vladu, dok Demostat krajem iste godine bilježi tek 10 do 15% (BTI, 2024; Demostat, 2024).

skog bunta za partikularne političke ciljeve. Stoga su studenti odbili pokušaje političkih stranaka da se simbolički priključe pokretu ili prisvoje zasluge jasno ističući nestranački karakter svojih zahtjeva (*Insajder*, 6.2.2025). Time su zadržali autonomiju i izbjegli diskreditaciju u polariziranom političkom kontekstu, što im je dodatno učvrstilo moralnu poziciju u očima javnosti te da ne budu percipirani kao alat u političkoj borbi među elitama, već kao legitimni nositelji građanskog nezadovoljstva.

Osim toga, moralni kapital jačali su i kroz simboličke emotivne geste pa su, primjerice, kada je vozilo hitne pomoći tijekom blokade usmrtilo psa uveli dodatnu minutu šutnje (*Moj Novi Sad*, 26.1.2025), čime su pokazali suosjećanje i širu društvenu osjetljivost. To je potaknulo podršku i organizacija za zaštitu životinja, otvarajući nove kanale solidarnosti i potvrđujući kako su i najmanje geste važan oblik izgradnje moralnih resursa (*O21.rs*, 8.5.2025). Pokret je time uspio približiti različite društvene grupe, ne zastupajući samo uske studentske interese, nego univerzalne društvene vrijednosti, čime je dodatno proširio krug podrške. Upravo takvom izgradnjom zajedničkog temelja vrijednosti i povezivanjem različitih društvenih aktera, pokret je pridobio podršku šire javnosti čime je izgradio široku legitimaciju i značajan moralni kapital, a istodobno je očuvao svoje moralne resurse kroz dosljednost, transparentnost i neovisnost o političkim strankama.

2.2. Kulturni resursi i kontinuitet otpora

Kako navodi Mesić (2009: 80) nije lako precizno odrediti točan početak određenog društvenog pokreta niti postoji jasan trenutak koji bi se mogao smatrati njegovim pokretačem. Isto tako, prestanak vidljivih oblika protesta poput blokada i demonstracija ne mora nužno označavati i konačan kraj samog društvenog pokreta. Tako i studentski pokret u Srbiji treba promatrati u kontekstu šireg vala globalnih prosvjeda koji su, nakon 2011. godine, artikulirali otpor prema neoliberalnim politikama i izraženoj krizi reprezentativne demokracije, kako to opisuje Della Porta (2015). Taktike koje su studenti usvojili, poput horizontalne organizacije kroz plenumsku strukturu, konsenzualnog odlučivanja i rotacije uloga, ne predstavljaju tek *ad hoc* organizacijske odluke, nego kulturno naslijeđe su-

vremenih antineoliberalnih pokreta kao što su Occupy Wall Street, Indignados (15-M) pokret u Španjolskoj ili prosvjedi protiv Trojke u Grčkoj (Della Porta, 2015). Prema Edwardsu i McCarthyju (2004), ovakvi oblici djelovanja predstavljaju kulturne resurse odnosno znanja, vještine i simboličke prakse koje omogućuju organizaciju i mobilizaciju unutar društvenog pokreta. Ove prakse su se institucionalizirale kao dio zajedničkog znanja suvremenih društvenih pokreta što Tarrow (2011) naziva protestnim repertoarima, a koji se odnose na kontekstualno prilagođene taktike, prenesena znanja i organizacijske obrasce koji društvene pokrete povezuju kroz različite prostorne i vremenske kontekste.

Studentski pokreti u Srbiji nasljeđuju mobilizacijski zamah dugogodišnjeg ciklusa otpora, počevši od protesta 1996/97. protiv izborne krađe, Petooktobarske revolucije 2000. godine protiv Slobodana Miloševića, protesta 2006. protiv visokih školarina i 2014. protiv reformi obrazovnog sustava³, kao i blokade fakulteta u Hrvatskoj 2009. godine koja je poslužila kao regionalni uzor (*Studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, 2009). Navedeni događaji stvorili su kolektivno iskustvo otpora koje se prenosi kroz generacije studenata, istovremeno oblikujući repertoar taktika i vrijednosne orijentacije pokreta. Kako primjećuje Della Porta (2015), u posljednjem desetljeću može se primijetiti jasna tendencija umrežavanja različitih društvenih skupina oko otpora prema posljedicama neoliberalnih politika: privatizaciji javnih dobara, komodifikaciji obrazovanja, degradaciji urbanog prostora i prirodnih resursa. Stoga i proteste protiv rušenja u Savamali 2016. godine (Jocić, 2020) i ekološke prosvjede poput onih protiv Rio Tinta (Stühlen i Anderl, 2024) možemo shvatiti kao dio ovoga ciklusa jer su usmjereni prema obrani zajedničkih dobara i suprotstavljanju neoliberalnoj logici profita. Tako teorija kontinuiteta pokreta kroz stanje mirovanja, koju razvija Verta Taylor (1989), upravo objašnjava da se organizacijske strukture i kolektivno pamćenje pokreta održavaju čak i u periodima kada nema masovne mobilizacije. Dakle, iako pojedini pokreti mogu

³ Tomić (2011) dokumentira kontinuitet studentskih pokreta od protesta 1996/97. do godina nakon 2000, uključujući proteste 2006. protiv školarina i 2014. protiv obrazovnih reformi, ukazujući na njihovu dugogodišnju mobilizacijsku snagu.

oslabiti ili privremeno nestati iz javnog prostora, njihove organizacijske strukture i akumulirano znanje ostaju latentno prisutni. Tragedija na željezničkoj stanici u Novom Sadu djelovala je kao okidač koji je reaktivirao te postojeće mreže i omogućio brzu mobilizaciju. Prema tome, trenutačne studentske blokade nisu izolirani ni spontano formirani događaji, nego su dio kontinuiranog ciklusa otpora koji se oslanja na kulturno naslijeđe prethodnih pokreta. Kroz prenošenje taktičkih repertoara, aktivističkih mreža i simboličkih praksi ovaj kontinuitet povećava efikasnost trenutačnih protesta te ih učvršćuje kao dio šireg društvenog pokreta koji preispituje neoliberalni poredak i zagovara društvenu pravdu.

2.3. Društveno-organizacijski resursi – povezivanje, koordinacija i djelovanje

Društveno-organizacijski resursi odnose se na infrastrukturu, socijalne mreže i druge formalne organizacije koje omogućuju društvenim pokretima učinkovitiju organizaciju i djelovanje (Edwards i McCarthy, 2004). Na blokadama, plenumi služe kao prostor kolektivnog odlučivanja svih sudionika bez formalnog vođe ili hijerarhije što otežava vlasti da usmjeri pritisak na pojedince jer ne postoji centralna osoba koju bi mogli označiti kao vođu. Della Porta (2015), kao jednu od većih promjena u protestima nakon 2011. godine, koji se javljaju kao reakcija na duboke društvene, ekonomske i političke promjene izazvane globalnom financijskom krizom 2008. i politikama štednje, ističe upravo sve veće odbacivanje institucionalne politike i tradicionalnih oblika organizacije (npr. povezivanje sa strankama ili sindikatima) koje su bile karakteristične za ranije valove protesta. Novije mobilizacije prakticiraju horizontalne i vođa lišene oblike okupljanja koji predočuju direktnu demokraciju kao alternativu predstavničkom modelu. Unutar plenuma formiraju se radne grupe zadužene za konkretne zadatke poput medija, sigurnosti, donacija i sl., pri čemu su sve grupe ravnopravne i djeluju bez hijerarhije. Odluke se donose kolektivno, čime se potiče široka participacija i preuzimanje odgovornosti među sudionicima (Nova.rs, 25.12.2024). Time pokret izbjegava probleme centralizacije moći i omogućava razvoj demokratskih praksi unutar samog procesa djelovanja. Ovakva organizacijska logika odgovara logici prefigurativne politike, kako ju opisuje Leach (2013), a koja se temelji na ideji

da su sredstva koja pokret koristi neraskidivo povezana s ciljevima koje želi ostvariti. Drugim riječima, društveni pokreti nastoje u svom svakodnevnom djelovanju utjeloviti vrijednosti društva kakvom teže. Tako umjesto oslanjanja na tradicionalne aktore poput političkih stranaka, studenti vlastitim organiziranjem nastoje direktno provoditi vrijednosti za koje se zalažu, primjerice horizontalnost, kolektivno odlučivanje i demokraciju.

Korištenje društvenih mreža predstavlja ključan društveno-organizacijski resurs koji je omogućio studentima u Srbiji da zaobidu tradicionalne medije, posebno nacionalnu televiziju i druge medijske kuće bliske vlastima, koje su sklone filtriranju informacija, selektivnom izvještavanju ili potpunom ignoriranju protesta. Time se dodatno jača horizontalna struktura jer ne postoji jedinstveni kanal komunikacije te nema jedne centralizirane platforme, već plenumi većine fakulteta imaju vlastiti profil na društvenim mrežama čime se smanjuje mogućnost cenzure i omogućava brzo širenje informacija⁴. Kroz videosnimke uživo, fotografije i svjedočanstva s terena pokret je stvarao vlastitu naraciju i suprotstavljao se službenim medijskim verzijama događaja koje su često bile pristrane ili nepotpune. Osim što su informacije brzo kružile unutar Srbije, društvene mreže omogućile su da glas pokreta dopre i do šire međunarodne javnosti. Aktivisti, građani, dijaspora te građani iz susjednih zemalja i šire pratili su događaje uživo, dijelili sadržaje i izražavali podršku putem različitih platformi. Osim toga, studenti su pokrenuli i vlastite *podcaste* u kojima na pristupačan način otvaraju prostor za dublju raspravu o aktualnim društvenim i političkim pitanjima. U te razgovore pozivaju profesore i stručnjake iz različitih područja kako bi se obradile teme koje nadilaze same zahtjeve prosvjeda od stanja visokog obrazovanja i akademske slobode, preko šireg konteksta ekonomske nejednakosti i socijalne politike do pitanja demokracije, ljudskih prava i društvene pravde. Takvi formati omogućuju studentima da oblikuju vlastiti medijski prostor, neovisno o dominantnim narativima u tradicionalnim medijima te da pritom proizvode znanje i potiču kritičko promišljanje u javnosti.⁵ Ta digitalna povezanost rezultirala je stvaranjem transnacionalnih mreža

⁴ Primjerice, Instagram profil @studenti_u_blokadi.

⁵ Primjerice, YouTube kanal *Studenti u blokadi*.

solidarnosti koje su dodatno osnažile pokret, ali i izvršile pritisak na vlasti da ozbiljnije shvate njegove zahtjeve.

Ovakva struktura pokreta omogućuje fleksibilnost i otpornost na represiju, no suočava se s inherentnom napetošću između otvorenosti pokreta i potrebe za stabilnijom strukturom jer su s jedne strane horizontalnost i digitalna koordinacija omogućile otpornost na pritiske i izbjegavanje personalizacije, no s druge strane nedostatak stabilnih organizacijskih struktura otežava dugoročno djelovanje kada je riječ o artikulaciji političkih zahtjeva. Ova tenzija između otvorenosti i potrebe za strukturom postaje naročito izražena u prijelaznim fazama djelovanja pokreta. Primjerice, prolaskom vremena prvotno jasno artikulirani zahtjevi još uvijek nisu rezultirali željenim ishodom pa se primjećuje premještanje fokusa s neposrednih uličnih akcija na institucionalne mehanizme poput zahtjeva za raspisivanjem prijevremenih parlamentarnih izbora što pak zahtijeva drugačiju vrstu organizacijskog kapaciteta nego do sada⁶. Dosadašnje oslanjanje na neformalne strukture i konsenzualno odlučivanje sada može otežati formulaciju jedinstvene političke strategije i izgradnju legitimnog predstavništva, čime se otvara prostor da vanjski akteri preuzmu narativ uključujući profesorske, političke ili aktivističke elite.

2.4. Ljudski resursi i mehanizmi otpornosti pod pritiskom represivnog režima

Edwards i McCarthy (2004) ljudske resurse definiraju kao rad, iskustvo, vještine i stručnost koje pojedinci unose u društveni pokret. Svaki student doprinosi pokretu kroz vlastite akademske vještine i znanja što pokret čini organiziranim i samoodrživim. Raznolikost akademskih usmjerenja studenata osigurava internu podjelu rada i stručnu pokrivenost različitih područja. U tom smislu, studenti se na plenumima angažiraju u različitim zadacima od komunikacije s javnošću do pružanja podrške kolegama koji su bili pritvoreni, pri čemu se rad organizira kroz radne grupe kao pod-tijela plenuma, a čiji zadaci obuhvaćaju medije, sigurnost, donacije i sl. (*Bilten*

⁶ Zahtjevi za raspisivanjem izbora zabilježeni su u medijskim izvještajima tijekom ljeta 2025. (npr. *Al Jazeera*, 30. 6. 2025).

Stanar, 23.12.2024). Dodatnu težinu studentskim zahtjevima daju i tzv. ekspertske radne grupe koje čine profesori različitih fakulteta (pravnog, građevinskog, arhitektonskog, ekonomskog), a koje analiziraju pravne i tehničke aspekte spornih odluka i infrastrukturnih projekata te o tome izvještavaju plenum (021.rs, 6.2.2025) te primjerice, odvjetnici koji su se uključili u pokret i ponudili studentima besplatnu pravnu pomoć (Al Jazeera Balkans, 3.7.2025). Još jedan takav primjer je i inicijativa studenata Elektrotehničkog Fakulteta u Beogradu pod nazivom *Student u svakom selu* čiji je cilj informiranja sugrađana, osobito starijih koji nemaju drugi izvor informiranja osim nacionalnih medija, o studentskom pokretu i događanjima u društvu.⁷ Navedeni primjeri pokazuju da studenti raspoložu znanjem i kompetencijama te da razumiju sustav protiv kojeg se bore, što dodatno povećava ozbiljnost pokreta, pridobiva podršku javnosti i otežava vlastima pokušaje diskreditacije.

Međutim, kontinuirana represija vlasti i s njima povezanih aktera otežavaju korištenje tih ljudskih resursa u punom potencijalu. Fizički napadi, prijetnje i pokušaji zastrašivanja stvaraju nesigurno okruženje za pristalice pokreta što ograničava otvoreno djelovanje pojedinaca i potiče podjele unutar pokreta (Nova.rs, 24.3.2025). Osim fizičke i psihološke prijetnje, prisutna je i egzistencijalna nesigurnost pri čemu mnogi studenti strahuju od potencijalne diskreditacije nakon završetka protesta, gubitka poslovnih i obrazovnih prilika ili otežanog nastavka školovanja. Ta briga za vlastitu budućnost dodatno komplicira odluku o javnoj izloženosti i aktivnijem sudjelovanju što ograničava puni potencijal kolektivnog djelovanja. Iako je temelj studentskog pokreta u Srbiji bio usmjerenost na horizontalnost i izbjegavanje jasno definiranih hijerarhijskih struktura, autoritarni kontekst uvjetovao je određene promjene u načinu organizacije pri čemu javnu i vidljivu ulogu preuzimaju oni članovi koji su spremni i sposobni podnijeti otvorene sukobe s represivnim aparatima, preuzimajući veću odgovornost u organizaciji prosvjeda, javnim istupima i direktnim konfrontacijama s vlastima što ih čini lakim metama vlasti, izlaže velikim rizicima i čini lakim metama represije. S druge strane veća masa sudionika koja nije spremna riskirati osobnu sigurnost i društveni status povlači se u pozadinske

⁷ Službeni Instagram profil @studentusvakomselu.

funkcije poput logistike ili koordinacije putem digitalnih platformi. Takav politički kontekst doveo je do stvaranja neformalne podjele unutar pokreta koja donekle odstupa od izvornog ideala o ravnopravnosti i kolektivnom vođenju.

2.5. Materijalni resursi – infrastruktura otpora i granice institucionalne ovisnosti

Materijalni resursi uključuju financijska sredstva, opremu, prostor i zalihe (Edwards i McCarthy, 2004). Studentskom pokretu, pristup ovim resursima je ograničen zbog izostanka stabilnih izvora financiranja i institucionalne podrške, no studenti su se pozvali na autonomiju fakulteta te koriste postojeću opremu i resurse koji su dio fakultetske infrastrukture (*Al Jazeera Balkans*, 3.2.2025). Fakultetski prostori postaju važne lokacije za sastanke, plenuma, spavanje i organizaciju aktivnosti. Ovaj pristup korištenju postojećih resursa omogućava pokretu da uštedi financijska sredstva i smanji ovisnost o vanjskim donacijama dok istovremeno povećava autonomiju i samostalnost u organiziranju. Unatoč manjku institucionalne podrške, studenti su razvili kreativne strategije kako bi nadoknadili manjak materijalnih resursa, oslanjajući se na četiri ključna mehanizma: samoproizvodnju, agregaciju resursa, prisvajanje resursa i pokroviteljstvo (Edwards i McCarthy, 2004).

Samoproizvodnja označava praksu u kojoj društveni pokret samostalno stvara resurse potrebne za svoje djelovanje bez oslanjanja na vanjske izvore. U ovom slučaju taj se mehanizam jasno očituje u izradi transparenata, letaka, naljepnica i drugih vizualnih materijala vlastitim rukama, a posebno parolom *Ruke su vam krvave* koja se proteže od samoga početka. Time se znatno smanjuju financijski troškovi te se ujedno gradi prepoznatljiv vizualni identitet pokreta. Nadalje, agregacija resursa odnosi se na mehanizam putem kojeg društveni pokret okuplja i pretvara raspršene individualne resurse poput vremena, znanja, novaca ili socijalnih veza u kolektivne resurse dostupne cijelom pokretu. Riječ je o pretvaranju niza malih individualnih doprinosa pojedinaca u zajedničku snagu koja omogućuje organizirano djelovanje. Studenti uspijevaju mobilizirati različite individualne kapacitete u zajedničku organizacijsku snagu – jedni sudjeluju u komunikaciji i vođenju društvenih mreža, drugi

u logistici, sigurnosti, medijskim istupima, pravnoj podršci ili prikupljanju donacija. Iako su ti doprinosi na razini pojedinaca ograničeni kroz kolektivnu organizaciju, primjerice putem radnih grupa u okviru plenuma, ovi se resursi agregiraju i usmjeravaju prema zajedničkim ciljevima. Metoda prisvajanja resursa (engl. *co-optation*) označava mehanizam putem kojeg društveni pokreti pristupaju resursima koje su već prikupile ili proizvele druge organizacije, grupe ili pojedinci. To se najčešće događa kroz suradnju, partnerske odnose ili neformalna savezništva gdje se dijeli infrastruktura, znanje ili ljudi. U ovom je slučaju to vidljivo, primjerice u suradnji s neformalnim organizacijama poput *Sviće* koja je pokret podržala izradom promotivnih materijala, povezivanju s dijasporom i drugim oblicima suradnje.⁸ Ove organizacije već posjeduju znanje, ljude i tehnologiju, a studenti kroz prisvajanje pristupaju tim gotovim resursima čime se pojačava kapacitet pokreta bez dodatnih troškova. No, prisvajanje resursa drugih organizacija, iako korisno za jačanje pokreta, može rezultirati sukobom interesa, osobito kada se organizacije razilaze u vrijednostima, političkim ciljevima ili kada se pojavi sumnja u vanjski utjecaj i pokušaje preuzimanja kontrole nad pokretom. Zaključno, pokroviteljstvo (engl. *patronage*) se odnosi na mehanizam putem kojeg društveni pokreti dobivaju pristup resursima zahvaljujući podršci vanjskih aktera, tj. pojedinaca, organizacija, pa čak i institucija koji prepoznaju važnost pokreta i žele mu pomoći. Ta podrška može biti materijalna (npr. donacije novca, hrane, opreme), logistička (prostor, volonteri) ili simbolička (javna podrška). U kontekstu studentskih blokada u Srbiji, pokroviteljstvo je vidljivo ponajviše u donacijama građana pri čemu roditelji, profesori, bivši studenti i drugi solidarni pojedinci donose hranu, vodu, deke i druge potrepštine u prostorije fakulteta kako bi se blokade mogle dugotrajno održavati (*Nova.rs*, 23.12.2024). Važno je napomenuti da pokrovitelji često ne postavljaju uvjete, ali u nekim slu-

⁸ Na službenom Instagram profilu organizacije *Sviće* (@svice.rs) u jednoj od istaknutih objava piše: „...OG *Sviće* je dizajnirala, štampala i distribuirala više stotina hiljada plakata, naljepnica i flajera (na više od deset jezika) u Srbiji i dijaspori bez ijednog simbola naše grupe, kao potpuno dobrovoljan prilog celokupnoj borbi. Takođe, OG *Sviće* sa svojim ogrankom u dijaspori pokrenula je proteste podrške u više od 40 mesta širom sveta, ali nikada nije svojatala ove skupove.“ Više na: https://www.instagram.com/p/DFIFx4e01mD/?img_index=5&igsh=aXVhaGVhYnF1MGly

čajevima kako opisuju Edwards i McCarthy (2004), mogu pokušati utjecati na smjer djelovanja pokreta. U kontekstu Srbije, gdje vlast nastoji održavati balans između europskih integracija i veza s Rusijom, nevladine i građanske inicijative često su etiketirane kao „strani plaćenici“, „produžena ruka opozicije“ ili kao pokreti koji žele provesti tzv. obojenu revoluciju, stoga svaka naznaka vanjskog pokroviteljstva otvara rizik za legitimitet pokreta.

ZAKLJUČAK

Na temelju analize studentskog pokreta u Srbiji kroz teorijski okvir mobilizacije resursa, može se zaključiti kako se radi o složenom i višedimenzionalnom društvenom fenomenu koji nadilazi okvire simboličkog protesta i prerasta u strukturirani oblik otpora usmjeren protiv šireg društveno-političkog poretka obilježenog korupcijom, institucionalnom neodgovornošću i neoliberalnim reformama. Mobilizacijom različitih vrsta resursa (materijalnih, moralnih, ljudskih, kulturnih i društveno-organizacijskih) studentski pokret prevladava strukturne prepreke poput političke represije, nedostatka financijske potpore, institucionalne inertnosti i političke pasivnosti te tako omogućava otpornost i kontinuiranost pokretu.

Posebnu mobilizacijsku snagu pokretu daje to što su studenti uspjeli povezivati specifične zahtjeve, poput otvaranja dokumentacije o urušenoj nadstrešnici ili povećanja financiranja obrazovanja s važnim društvenim pitanjima kao što su transparentnost institucija, odgovornost vlasti, društvena pravda i uključivanje građana u političke procese. Umjesto oslanjanja na tradicionalne institucije koje ignoriraju ili delegitimiraju njihove zahtjeve studenti su razvili vlastite komunikacijske kanale, izgradili mreže solidarnosti te se organizirali kroz horizontalnu strukturu, bez vođa i političkih stranaka. Takav način organizacije preuzet je iz repertoara prijašnjih društvenih pokreta, posebno onih koji su se suprotstavljali neoliberalnim politikama i zalagali za veću demokratsku participaciju. Nadomještanje nedostatka institucionalne podrške korištenjem strategija poput samoproizvodnje, agregacije, pokroviteljstva i prisvajanja resursa omogućilo je otpornost pokreta, osobito u kontekstu represivnog političkog okruženja. Studentski pokret time se oslonio na vlasti-

te kapacitete te je međusobnom podrškom i suradnjom s drugim društvenim grupama stvorio alternativne resurse koji pomažu da se održi dugotrajni pritisak na institucije. Rastuća podrška javnosti iznjedrila je ideju generalnog štrajka, a kojoj su se, prema pisanju *Deutsche Wellea* (22.1.2025), pridružili pojedini sindikati i profesionalne skupine tako što su započeli vlastite obustave rada (primjerice, Odvjetnička komora Srbije ušla je u sedmodnevnu obustavu dok su spremnost na štrajk najavili i dio zaposlenih u Elektroprivredi Srbije, zdravstvenom sektoru i ustanovama kulture). Iako štrajk nije postigao potpunu paralizu sustava sama inicijativa reflektira rastuće nezadovoljstvo u društvu od ekonomske nejednakosti i marginalizacije pojedinih sektora do borbe protiv korupcije i autoritarne vlasti. Time su studenti postali središnja snaga u širem društvenom otporu, povezujući ekonomske, socijalne i političke zahtjeve u jedinstven pokret za systemske promjene. Zaključno, kao što Edwards i McCarthy (2004) ističu, uspjeh društvenih pokreta u velikoj mjeri ovisi o sposobnosti da se dostupni resursi učinkovito kombiniraju i strateški primijene, a upravo je to omogućilo studentskom pokretu da očuva kontinuitet i potakne širu mobilizaciju javnosti. Unatoč brojnim izazovima poput represije i prijetnji te ograničenih resursa i unutarnjih nesuglasica, studentski je pokret uspio održati kontinuitet djelovanja. Ključna snaga je u tome što studenti kontinuirano pronalaze načine kako reagirati na nove situacije, reorganizirati se i zadržati fokus na svojim zahtjevima. Upravo je ta spremnost na djelovanje i kada uvjeti nisu idealni bila temelj očuvanja snage i vjerodostojnosti pokreta. Ipak, iako teorija mobilizacije resursa pruža vrijednu analitičku osnovu za razumijevanje načina na koje studenti pribavljaju i organiziraju resurse za kolektivno djelovanje, njezina primjena u konkretnom kontekstu otkriva i određena ograničenja. U slučaju Srbije naime postoje snažni pritisci autoritarne vlasti: kontrola javnih prostora, institucionalna i medijska delegitimizacija prosvjeda te sustavni pritisci na aktiviste⁹. Takvi faktori značajno ograničavaju stvarnu upotrebljivost dostupnih resursa, što teori-

⁹ Kako navodi *Freedom House* (2024), Srbija kontinuirano bilježi pad demokratskih standarda, uz naglasak na političku kontrolu medija, pritiske na civilno društvo i manipulacije javnim institucijama. Uz to, *Bertelsmann Stiftung* izvještaj (2024) ističe da vlast ograničava slobodu okupljanja, koristi državne resurse za delegitimizaciju protivnika i vrši systemski pritisak na aktiviste i opoziciju.

ja mobilizacije često zanemaruje. Samo posjedovanje resursa ne znači nužno i njihovu funkcionalnost jer resursi mogu postati neupotrebljivi uslijed političkih zabrana, medijskih manipulacija, prijetnji te delegitimiziranja pokreta tako što vanjske izvore podrške predstavljaju kao „strano uplitanje“. Stoga se može zaključiti da teorija mobilizacije resursa, bez uzimanja u obzir šireg političkog konteksta i strukturalnih odnosa moći, ostaje parcijalna i nedovoljna za cjelovito objašnjenje društvenih pokreta u autoritarnim ili hibridnim režimima poput srpskog. Ovaj rad time otvara prostor za daljnja teorijska razmatranja i istraživanja koja bi trebala uključiti i dodatne dimenzije poput ideoloških okvira i specifičnih političkih prilika.

Literatura

021.rs. (10.6.2025). *VIDEO U toku prvi sastanak o Expo 2027: Studenti i građani protestuju ispred Sava centra*. 021.rs. URL: <https://www.021.rs/info/srbija/412206/video-u-toku-prvi-sastanak-o-expo-2027-studenti-i-gradjani-protestuju-ispred-sava-centra> (pristupljeno 14.9.2025).

021.rs. (6.2.2025). *Univerzitet u Beogradu formirao dve ekspertske grupe za procenu ispunjenosti zahteva studenata*. 021.rs. URL: <https://www.021.rs/info/srbija/400922/univerzitet-u-beogradu-formirao-dve-ekspertske-grupe-za-procenu-ispunjenosti-zahteva-studenata> (pristupljeno 15.9.2025).

021.rs. (8.5.2025). *Ubistvo psa Done tokom protesta: Slučaj zvanično u istražnoj fazi*. 021.rs. URL: <https://www.021.rs/novi-sad/vesti/409184/ubistvo-psa-done-tokom-protesta-slucaj-zvanično-u-istraznoj-fazi> (pristupljeno 15.9.2025).

AJS Magazin. (1.2.2025). *Gradovi u kojima je održana akcija „Zastani, Srbijo“*. Javni Skupovi. URL: <https://javniskupovi.org/index.php/2025/02/01/gradovi-u-kojima-je-odrzana-akcija-zastani-srbijo/> (pristupljeno 19.9.2025).

AJS Magazin. (1.2.2025). *Mesta u kojima su održane akcije posle rušenja nadstrešnice*. Javni Skupovi. URL: <https://javniskupovi.org/>

index.php/2025/02/01/gradovi-u-kojima-je-odrzana-akcija-zastani-srbijo/ (pristupljeno 14.9.2025).

Al Jazeera Balkans. (14.1.2025). *Prosvjetari iz Srbije najavili potpunu obustavu rada i protest*. Al Jazeera Balkans. URL: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2025/1/14/prosvjetari-iz-srbije-najavili-potpunu-obustavu-rata-i-protest> (pristupljeno 14.9.2025).

Al Jazeera Balkans. (24.1.2025). „*Ne idemo na posao, ne idemo na predavanja*“: *Sve o generalnom štrajku u Srbiji*. Al Jazeera Balkans. URL: [https://balkans.aljazeera.net/teme/2025/1/24/ne-idemo-na-posao-ne-idemo-na-predavanja-sve-o-generalnom-strajku-u-srbiji](https://balkans.aljazeera.net teme/2025/1/24/ne-idemo-na-posao-ne-idemo-na-predavanja-sve-o-generalnom-strajku-u-srbiji) (pristupljeno 14.9.2025).

Al Jazeera Balkans. (3.2.2025). *Blokada 60 fakulteta u Srbiji: učionice postale spavaonice, amfiteatar – plenum*. Al Jazeera Balkans. URL: <https://balkans.aljazeera.net/video/2025/2/3/blokada-60-fakulteta-u-srbiji-ucionice-postale-spavaonice-amfiteatar-plenum> (pristupljeno 15.9.2025).

Al Jazeera Balkans. (3.7.2025). *Gradani nastavljaju blokade – okupljanje na Beogradskoj autokomandi*. Al Jazeera Balkans. URL: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2025/7/3/gradjani-nastavljaju-blokade-okupljanje-na-beogradskoj-autokomandi> (pristupljeno 15.9.2025).

Al Jazeera. (30.6.2025). *What are Serbia's protesters demanding and what's next?* Al Jazeera. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/30/what-are-serbias-protesters-demanding-and-whats-next> (pristupljeno 15.9.2025).

BBC News na srpskom. (23.3.2025). *Studentski protest 'Za Generalštab' u Beogradu*. BBC. URL: <https://www.bbc.com/serbian/articles/clyrjj3zpmlo/lat> (pristupljeno 14.9.2025).

BBC News na srpskom. (26.3.2025). *Incidenti na protestima u Srbiji: Nagodba napadača na studente FDU sa tužilaštvom*. BBC. URL: <https://www.bbc.com/serbian/articles/cx2er67ee9wo/lat> (pristupljeno 14.9.2025).

Bertelsmann Stiftung. (2024). *BTI 2024 Country Report – Serbia*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung.

Bilten Stanar. (23.12.2024). *Unutar studentske blokade*. Bilten Stanar. URL: <https://biltenstanar.rs/analize/unutar-studentske-blokade> (pristupljeno 15.9.2025).

Danas. (24.1.2025). *Studenti u blokadi traže hitnu obustavu radova i zaštitu Beogradskog sajma kao kulturnog dobra*. Danas. URL: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/studenti-u-blokadi-traze-hitnu-obustavu-radova-i-zastitu-beogradskog-sajma-kao-kulturnog-dobra/> (pristupljeno 14.9.2025).

Danas. (26.6.2025). *„Beograd na vodi se širi kao kancer“: Protest građana koji žele da sačuvaju Terazijski park*. Danas. URL: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/kod-terazijske-cesme-protest-gradjana-koji-se-protive-sirenju-beograda-na-vodi/> (pristupljeno 14.9.2025).

Della Porta, D. (2015). *Social movements in times of austerity: Bringing capitalism back into protest analysis*. John Wiley & Sons.

Demostat. (2024). *Istraživanje o povjerenju građana u institucije u Srbiji (prosinac 2024)*. Beograd: Demostat. Preuzeto s <https://demostat.rs>

Deutsche Welle. (22.1.2025). *Srbija na pragu generalnog štrajka*. DW. URL: <https://www.dw.com/bs/srbija-na-pragu-generalnog-%C5%A1trajka/a-71358813> (pristupljeno 15.9.2025).

Drndarević, N., & Protić, S. (2020). Analysis of trust in Serbia: Psychological and sociological implications. *Primenjena psihologija*, 13(4), 443–463.

Džunić, M., Džunić, Z., & Marinković, S. (2020). Determinants of institutional trust in transition economies: Lessons from Serbia. *Eastern European Economics*, 58(2), 151–174.

Edwards, B., & Gillham, P. F. (2013). Resource mobilization theory. In Snow, D. A., della Porta, D., Klandermans, B., & McAdam, D. (Eds.), *The Wiley-Blackwell encyclopedia of social and political movements*. Wiley-Blackwell.

Edwards, B., & McCarthy, J. (2004). Resources and social movement mobilization. In Snow, D. A., Soule, S. A., & Kriesi, H. (Eds.), *The Blackwell companion to social movements* (pp. 116–152). Blackwell.

Freedom House. (2024). *Nations in Transit: Serbia*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/serbia/nations-transit/2024> (pristupljeno 15.9.2025).

Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.

Inglehart, R. (1977). *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton University Press.

Insajder. (6.2.2025). *Studentski protesti jesu politički, ali nisu stranački (VIDEO)*. Insajder. URL: <https://www.insajder.net teme/studentski-protesti-jesu-politicki-ali-nisu-stranacki-video/> (pristupljeno 19.9.2025).

International Monetary Fund. (2012). *Republic of Serbia: 2012 Article IV consultation—Staff report; staff supplement; and public information notice on the Executive Board discussion*. IMF Country Report No. 12/316. International Monetary Fund.

Jocić, N. (2020). Culture-led urban development vs. capital-led colonization of urban space: Savamala—End of story? *Urban Science*, 4(3), 35.

Leach, D. K. (2013). Prefigurative politics. In Snow, D. A., della Porta, D., Klandermans, B. i McAdam, D. (ur.), *The Wiley-Blackwell encyclopedia of social and political movements*. Wiley-Blackwell.

Mašina. (2.12.2024). *Preko 350 alumnista Fakulteta dramskih umetnosti podržalo blokadu tog fakulteta*. Mašina. URL: <https://www.>

masina.rs/preko-350-alumnista-fakulteta-dramskih-umetnostipodrzalo-blokadu-tog-fakulteta/ (pristupljeno 15.9.2025).

Mašina. (25.11.2024). „Zastani, Srbijo“ verovatno najveća simultana protestna akcija u Srbiji do sada. Mašina. URL: <https://www.masina.rs/zastani-srbijo-verovatno-najveca-simultana-protestna-akcija-u-srbiji-do-sada/> (pristupljeno 14.9.2025).

Mesić, M. (1998). Teorija društvenih pokreta – američke perspektive. *Društvena istraživanja*, 7(4–5 (36–37)), 699–729.

Mesić, M. (2009). Hrvatski studentski pokret – pokušaj teorijske analize. *Politička misao*, 46(4), 79–101.

Mikuš, M. (2015). The justice of neoliberalism: Moral ideology and redistributive politics of public-sector retrenchment in Serbia. *Social Anthropology*, 23(2), 211–226.

Moj Novi Sad. (26.1.2025). *FOTO I VIDEO: 16 minuta tišine za Donu i druge stradale*. Moj Novi Sad. URL: <https://www.mojnovisad.com/vesti/foto-i-video-16-minuta-tisine-za-donu-i-druge-stradale-id67222.html> (pristupljeno 19.9.2025).

Nedeljnik. (27.2.2025). „Naša borba nije samo studentska“: Studenti u blokadi objavili otvoreno pismo javnosti. Nedeljnik. URL: <https://www.nedeljnik.rs/nasa-borba-nije-samo-studentska-studenti-u-blokadi-objavili-otvoreno-pismo-javnosti/> (pristupljeno 14.9.2025).

Nova.rs. (23.12.2024). *Poziv na pomoć: Šta je studentima najpotrebnije?* Nova.rs. URL: <https://nova.rs/vesti/drustvo/poziv-na-pomoc-sta-je-studentima-najpotrebnije/> (pristupljeno 15.9.2025).

Nova.rs. (23.12.2024). *Šta je plenum – koncept koji stoji iza protesta studenata?* Nova.rs. URL: <https://nova.rs/magazin/prica-se/sta-je-plenum-koncept-koji-stoji-iza-protesta-studenata/> (pristupljeno 15.9.2025).

Nova.rs. (24.3.2025). *Najsuroviji napadi na studente od početka blokada*. Nova.rs. URL: <https://www.nova.rs/vesti/drustvo/najsuroviji-napadi-na-studente-od-pocetka-blokada/> (pristupljeno 19.9.2025).

Podrži studente. (n. d.). *Podrži studente*. URL: <https://podrzistudente.org> (pristupljeno 14.9.2025).

Silver, B. J. (2003). *Forces of labor: Workers' movements and globalization since 1870 (Cambridge studies in comparative politics)*. Cambridge University Press.

Slobodna Evropa. (20.10.2024). *U Beogradu održan protest protiv rušenja Starog Savskog mosta*. Slobodna Evropa. URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-beograd-protest-stari-savski-most/33182476.html> (pristupljeno 14.9.2025).

Slobodna Evropa. (22.11.2024). *Gradovi Srbije 'stali' na 15 minuta, odata pošta žrtvama nesreće u Novom Sadu*. Slobodna Evropa. URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/novi-sad-nesreca-protest-15-minuta-zastani-srbijo/33212411.html> (pristupljeno 14.9.2025).

Slobodna Evropa. (26.11.2024). *Studenti blokirali Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu*. Slobodna Evropa. URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/blokada-fakultet-dramskih-umetnosti-beograd/33216221.html> (pristupljeno 14.9.2025).

Slobodna Evropa. (5.2.2025). *Tužilaštvo podnelo optužni predlog zbog napada na studente FDU*. Slobodna Evropa. URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/tuzilastvo-optuzni-predlog-napad-na-studente-fdu/33305362.html> (pristupljeno 15.9.2025).

Smelser, N. J. (1963). *Theory of collective behavior*. Free Press.

Srednja.hr. (20.12.2024). *Protestima u susjedstvu pridružili se učenici; Ministarstvo ih ranije šalje na praznike*. Srednja.hr. URL: <https://www.srednja.hr/novosti/protestima-u-susjedstvu-pridruzili-se-ucenici-rjesenje-ministarstva-ranije-ih-salju-na-praznike/> (pristupljeno 19.9.2025).

Studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. (2009). *Blokadna kuharica: Ili kako je izgledala blokada Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. Centar za anarhističke studije. URL: <https://anarhizam.info/izdanja/blokadna-kuharica-ili-kako-je-izgledala-blokada-filozofskog-fakulteta-u-zagrebu/> (pristupljeno 15.9.2025).

Stühlen, C., & Anderl, F. (2024). Transnational companies in environmental conflicts: Rio Tinto, anti-mining resistance in Serbia, and the contradictions of Europeanization. *Zeitschrift für Friedens- und Konfliktforschung*, 13(1), 115–139.

Tarrow, S. (2011). *Power in movement: Social movements and contentious politics*. Cambridge University Press.

Taylor, V. (1989). Social movement continuity: The women's movement in abeyance. *American Sociological Review*, 54(5), 761–775.

Upchurch, M., & Marinković, D. (2011). Wild capitalism, privatisation and employment relations in Serbia. *Employee Relations*, 33(4), 316–333.

diskrepancija